

MARGARET W. MATLIN: *The Psychology of Women*. (3 wyd.). Fort Worth: Harcourt Brace College Publishers, 1996, ss. 714

Trzecie wydanie *The Psychology of Women*, napisanej przez M.W. Matlin, jest, jak pisze sama autorka, próbą usystematyzowania informacji na temat różnych aspektów życia kobiet, od chwili narodzin aż do późnej starości.

Książka ta obejmuje tak szeroki zakres tematów, że dokładne omówienie jej treści znacznie przekroczyłoby ramy niniejszej recenzji. Z tego powodu ograniczę się jedynie do opisanie kwestii, którym autorka poświęciła najwięcej uwagi, i tym, do których podejście wydaje się nowatorskie.

Rozdział 1, będący niejako wstępem, zawiera m.in. uzasadnienie powstania tej książki. Autorka cytuje tu przykłady zachowań seksistowskich, a czyni to, aby pokazać, iż nawet w latach dziewięćdziesiątych kobiety są traktowane inaczej niż mężczyźni w różnych sytuacjach społecznych. Podkreśla ona również fakt istnienia zdarzeń życiowych, które są właściwe tylko dla kobiet (menstruacja, ciąża, poród, menopauza), oraz takich, które przydarzają się prawie wyłącznie kobietom (gwałt, molestowanie seksualne itd.). W rozdziale tym podkreślona jest także kwestia spornej wciąż różnicy pomiędzy dwoma angielskimi słowami, *sex* i *gender*, oznaczającymi słowo „płeć”. Matlin przyjmuje, iż termin *sex* odnosi się do wrodzonych cech fizjologicznych, podczas gdy *gender* jest terminem znacznie szerszym, odnoszącym się do cech psychicznych i społecznych. Kolejno następuje krótka historia psychologii kobiety, od pierwszych wzmianek z początku XX wieku do typowej już, współczesnej psychologii kobiety (wymienione tu zostały takie nazwiska, jak: L.S. Hollingworth, E. Maccoby, C. Jacklin czy też P.J. Caplan).

Rozdział 2 został poświęcony stereotypom płci, które są definiowane jako zespoły przekonań na temat cech charakterystycznych dla kobiet i mężczyzn. Autorka porusza tu m.in. problemy oddziaływania stereotypów na różne dziedziny życia, obecność różnic rasowych w zakresie treściowym stereotypów, a także kwestię seksizmu, zamieszczając skróconą wersję Inwentarza Ambiwalentnego Seksiszmu, opracowanego w 1996 roku przez P. Glicka i S. Friske. Nazwa tego inwentarza wywodzi się z założenia, iż seksizm opiera się na głębokiej ambiwalencji wobec kobiet, a nie na jednoznacznej niechęci.

Różnice płci w niemowlęctwie i dzieciństwie opisane zostały w rozdziale 3. Podkreśla się tutaj, iż różnice fizyczne, temperamentalne i społeczne są znikome i nietrwałe. Autorka wymienia tu także czynniki, wpływające na kształtowanie się identyfikacji z płcią. Wśród owych czynników znaczącą rolę przypisuje się rodzinie (uwzględniając udział rodzeństwa w ww. procesie), rówieśnikom, mediom i szkole, której struktura dostarcza już dzieciom informacji co do statusu kobiety jako pracownika.

Rozdział 4 obejmuje okres dojrzewania (w sensie fizycznym i psychicznym) oraz dorosłości. Dużo uwagi poświęcono tutaj kwestiom planowania edukacji i kariery zawodowej, m.in. wzmiankując o tym, iż wybranie przez kobietę „nietypowego” (niestereotypowego) zawodu zależy od kolejności narodzin w rodzinie, wykształcenia rodziców, aktywności zawodowej matki, wsparcia ze strony rodziny, stabilności emocjonalnej oraz cech osobowości, stereotypowo uważanych za męskie.

Różnice pomiędzy płciami w zakresie zdolności poznawczych i motywacji osiągnięć przedstawiono w następnym, tj. 5 rozdziale. Autorka zwraca najwięcej uwagi na różnice w zakresie zdolności werbalnych, przestrzennych i matematycznych, dzieląc zdolności przestrzenne na wyobraźnię przestrzenną i percepcję przestrzeni. Przytacza ona badania, negujące fakt istnienia przewagi mężczyzn w zakresie tych uzdolnień, a jednocześnie proponuje wyjaśnienia ww. różnic w aspekcie biologicznym i społecznym (różność doświadczeń i postaw).

Z kolei analiza różnic pomiędzy płciami co do cech społecznych i osobowościowych znajduje się w rozdziale 6. Opisano tu m.in. różne wzorce komunikacji werbalnej i niewerbalnej – zwłaszcza tej ostatniej poświęcono dużo miejsca, analizując wnikliwie różnice w zakresie postawy ciała, mimiki, dotyku i przestrzeni osobistej, uznając je za jedne z najważniejszych i faktycznie istniejących różnic pomiędzy płciami. Autorka uzasadnia fakt istnienia tych różnic, m.in. powołując się na mechanizm uczenia się społecznego oraz siłę oddziaływania przekazów co do zachowań zgodnych z płcią, otrzymywanych od rodziców (np. „dzielny chłopiec nie płacze”).

Rozdział 7 dotyczy pozycji społecznej kobiety jako pracownika i porusza takie zagadnienia, jak: dyskryminacja kobiet co do polityki zatrudnienia, warunków płacowych i kwestii awansu oraz kłopoty z pogodzeniem dwóch ról społecznych – roli matki i pracownika.

Rozdział 8 z kolei odnosi się do takich obszarów życia, jak: miłość, małżeństwo, konsekwencje rozwodu; podaje także charakterystykę związków homoseksu-

alnych i biseksualnych oraz plusy i minusy bycia osobą samotną. M.W. Matlin podaje także czynniki sprzyjające szczęściu małżeńskiemu, którymi są: wyższe wykształcenie obojga partnerów, brak problemów finansowych, zawarcie związku po 20 roku życia, długa znajomość przedślubna, dobre wzorce z rodziny pochodzenia, umiejętność rozwiązywania problemów oraz partnerski charakter związku.

Kolejny rozdział traktuje o seksualności kobiet, a do jego najszerzej opisanych zagadnień zaliczyć można teorie dotyczące kobiecego orgazmu, opis roli zachowań seksualnych w związkach hetero- i homoseksualnych, metody kontroli urodzeń oraz problemy związane z aborcją. Poruszona jest także kwestia seksualności kobiet po 60 roku życia – a kwestia ta często bywa przemilczana w publikacjach na temat kobiecej seksualności. Autorka zajmuje się tu również zaburzeniami seksualnymi, najczęściej występującymi u kobiet i wyjaśnia założenia podstawowych szkół terapeutycznych w tym zakresie.

W rozdziale 10 przedstawione zostały zagadnienia, związane z takimi ważnymi zdarzeniami życiowymi kobiet, jak: ciąża, poród i macierzyństwo, a w szczególności reakcje emocjonalne na fakt bycia w ciąży, problemy związane z zatrudnieniem kobiet ciężarnych oraz postawy wobec tych kobiet. Jak wynika z zaprezentowanych tu wyników badań, większość badanych uruchamiając swój stereotyp macierzyństwa myśli o kobiecie około 20-30 roku życia, zamężnej, będącej w dobrej sytuacji materialnej, szczęśliwej w małżeństwie, zadowolonej z faktu posiadania dziecka i ze szczęściem i oddaniem pielęgnującej swą córkę lub syna.

Problemy zdrowia fizycznego kobiet zostały przedstawione w rozdziale 11, specyfikę zaś kobiecych problemów natury psychicznej objaśnia rozdział 12. Wiele uwagi poświęca się tu takim typowo kobiecym schorzeniom, jak: rak piersi i macicy oraz osteoporoza, lecz nie pomija się też chorób przenoszonych drogą płciową czy też problemu uzależnień. Co do kobiecego alkoholizmu, wśród czynników ryzyka wymienia się m.in. wyższe wykształcenie. Ponadto autorka nadmienia, iż w przypadku kobiet proces uzależnienia trwa dłużej, lecz mają one tendencje do stosowania jednocześnie alkoholu i leków (najczęściej psychotropowych).

Wśród typowo kobiecych problemów psychicznych, wymienia się m.in.: stany depresyjne, stany lękowe, fobie oraz zaburzenia związane z jedzeniem, a mianowicie bulimię i anoreksję.

Rozdział 13 mówi na temat agresji wobec kobiet. Omawiane są tu takie zagadnienia, jak: molestowanie seksualne, gwałt, wykorzystywanie seksualne dzieci

oraz maltretowanie psychiczne i fizyczne. Wnikliwie przeanalizowany został tu też cykl maltretowania fizycznego, który składa się, według autorki, z trzech faz. W pierwszej fazie narasta napięcie między napastnikiem a ofiarą, w drugiej mają miejsce akty fizycznej przemocy, w trzeciej zaś fazie napięcie spada i napastnik doświadcza poczucia winy. W sytuacji, gdy uzyska przebaczenie, cykl maltretowania rozpoczyna się od nowa.

Przedostatni rozdział książki poświęcony jest starości, a w tym postawom wobec starszych kobiet, problemom związanym z przejściem na emeryturę i menopauzą. Szeroko opisane zostały aspekty życia rodzinnego starszych kobiet, takie jak wdowieństwo czy też przyjście na świat wnuków. Autorka porusza też sprawę podwójnego standardu starzenia się, tj. faktu, iż zmarszczki na męskiej twarzy są traktowane jako oznaka siły emocjonalnej i dojrzałości, podczas gdy na twarzy kobiecej są one jedynie oznaką starości.

Podsumowaniem tej bardzo obszernej publikacji jest ostatni rozdział, nakreślający przyszłość psychologii kobiet. M.W. Matlin wyraża tu przekonanie, że w XXI wieku najważniejszymi zagadnieniami tej dyscypliny staną się: agresja wobec kobiet oraz problemy związane z zatrudnieniem i zdrowiem fizycznym kobiet, zaś mniej istotnymi staną się zagadnienia różnic pomiędzy płciami.

The Psychology of Women stanowi wyczerpujące kompendium wiedzy na temat kobiet; na temat fizjologii ich organizmów, specyfiki problemów zdrowia psychicznego i fizycznego oraz typowych dla nich pozytywnych i negatywnych zdarzeń życiowych. Bogata treść książki została ujęta w ciekawą formę graficzną, na którą składają się umieszczone na wstępie do każdego rozdziału słowa kluczowe oraz przyciągające uwagę zdjęcia, symbolizujące zawartość treściową poszczególnych rozdziałów. Poza wnikliwym omówieniem różnorodnych faktów i teorii, dotyczących życia kobiet, książka ta zawiera zestaw licznych, interesująco opracowanych ćwiczeń dla studentów, które mogą ułatwić im praktyczne przetestowanie zdobytej wiedzy teoretycznej.

Publikacja ta daje również możliwość prześledzenia międzypolitycznych różnic kulturowych, gdyż jest ona głęboko osadzona w realiach społeczeństwa amerykańskiego. Różnice te ujawniają się chociażby podczas omawiania kwestii seksizmu – autorka opisuje zachowania, uznane przez Amerykanki za zachowania seksistowskie, podczas gdy owe zachowania nie są uznawane za coś niewłaściwego w społeczeństwie polskim.

Psychology of Women została stworzona głównie z myślą o studentach psychologii i osobach, zajmujących się powyższą problematyką, lecz, moim zdaniem, ze względu na jej komunikatywność może być także traktowana jako publikacja popularnonaukowa, przeznaczona dla szerszego kręgu czytelników.

Magdalena Grabowska